

REDAKCIJOS KOLEGIJOS TRIBŪNA

(Nr.68)

HOMOSEKSUALISTŲ PARTNERYSTĖS NEPALAIKAU, NEAPYKANTOS JIEMS NEJAUČIU

Rokas ŽILINSKAS

Mykolo Romerio universiteto politikos mokslų studentas, Redkolegijos svečias

Seime liberalams ir socialdemokratams pateikus vienalytes partnerystės įteisinantį projektą, visuomenėje nuskambėjo daug ir įvairių reakcijų. Nors visuomenės nuomonė šiuo klausimu aiški, vadinamojo „elito“ gretose gausu kitokių nuomonių, dažniausiai palaikančių homoseksualų partnerystės, o neretai santuokos ir įvaikinimo įteisinimą.

Gerbdamas visas nuomones, negaliu nesistebėti, kaip skirtingi dalykai yra suplakami į vieną diskusijoje šia tema. Tarp homoseksualų, kaip ir kitų žmonių, yra tiek menkystų, tiek ir puikių asmenybių. Pažįstu ne vieną tokios orientacijos žmogų, gerbiu juos ir nejaučiu jokios tariamos neapykantos. Tačiau sugebu skirti žmogaus orientaciją ir asmeninį gyvenimą nuo jo politinių pažiūrų ir reikalavimų. Pritardamas nediskriminavimo darbo ir kitoje aplinkoje įstatymams, negaliu pritarti vienalyčių partnerystės reikalavimams.

Vienalyčių partnerystės įteisinimas, reiškiantis, kad valstybė saugo ir palaiko tokią santykių formą, yra grynai politinių pažiūrų, o ne meilės ar neapykantos asmeniui klausimas. Seniai žinoma, kad nuo pat LGBT judėjimo pradžios vienas pagrindinių jo tikslų buvo susieti šio judėjimo politinius reikalavimus su emociniais vertinimais, sukelti gailestį ir gėdą dėl tariamos neapykantos, perkeisti su jų reikalavimais susijusių žodžių reikšmes. Šiandien akivaizdu, kad tai pasiekta Vakarų Europoje ir nuosekliai mėginama padaryti ir Lietuvoje. Neturėtume pasiduoti klaidinimui – partnerystės, santuokos ar įvaikinimo reikalavimai, visose šalyse sekantys vienas paskui kitą, nėra tiesiog homoseksualų teisių gynimas. Jų palaikymas arba atmetimas yra politinių nuostatų ir pasaulėžiūros, o ne pagarbos žmogaus teisėms arba neapykantos seksualinėms mažumoms klausimas.

Stebina, kad niekas neiškelia klausimo, kodėl šeimą ar santuoką pradėta vadinti žmogaus teise. Nei Lietuvos, nei „pažangiausių“ šalių konstitucijose nerastu tokios teisės. Tokios teisės neturi nei heteroseksualai, nei seksualinės mažumos. Teisės į santuoką ar partnerystę negali būti iš principo. Tai ne individo teisė, juolab ne prigimtinė, o socialinis institutas. Santuoką ar partnerystę kaip reiškinį įsteigia visuomenė ir apibrėžia jo turinį. Todėl siūlymai įteisinti vienalytes ar, vėliau, dar kitokių formų partnerystes yra ne teisės išplėtimas, o tik partnerystės ar santuokos sampratos perrašymas.

Galima diskutuoti, ar yra rimtas pagrindas jų sampratos perkeitimui, tačiau demagogiška yra mulkinti visuomenę vadinant tai žmogaus teisių suteikimu.

Ar reikalingas vienalyčių partnerystės įteisinimas? Santuokos ir šeimos institucija sukurta ne vien maloniam gyvenimui kartu tol, kol jis malonus, o kaip forma gyventi įsipareigojus, kuriant gyvybę ir ją atsakingai ugdant. Tokia samprata gyvavo tūkstančius metų, XX amžiuje taip pat, ir galima drąsiai sakyti, kad pasiteisino. Pokario sek-

sualinė revoliucija, ekonominės gerovės protrūkis ir kiti veiksniai išpopuliarino požiūrį, kad šeima yra tik ją sudarančiųjų malonumui. Gyveni, kol gerai, išsivaikštai, kai nebesiklijuoja. Santuokos metu tariami žodžiai tapę daugiau „burtažodžiu“ nei tikru įsipareigojimu. Partnerystės institutas kaip toks įkūnija šį pokytį žmonių mąstyme. Partnerystė – sutartis be įsipareigojimo jos niekada nenutraukti. Nėra jokio „kol išskirs mus mirtis“. Sutariama apsaugant savo turtinę padėtį ir įvairius juridinius klausimus gyventi kartu tol, kol tai bus abipusiškai naudinga, t.y. malonu. Faktas, kad žmonės taip mąsto ir taip gyvena. Klausimas, ar

mas dėl partnerystės įteisinimo apskritai, nebūtinai homoseksualams.

Tačiau dar labiau vien malonumo vaikymusi pagrįsta vienalytė partnerystė. Šiuo atveju iš anksto aišku, kad sutariama gyventi sau, o ne dėl vaikų. Jų gal ir norisi, nors, kaip rodo Vakarų šalių patirtis, troškimas įsivaikinti dažnai yra tik „gero skonio“ ir mados reikalas tarp pačių homoseksualų. Iš tiesų įteisinama vienalytes partnerystes valstybė pasako, kad saugo ir palaiko tokią sugyvenimo formą ir tokius santykius. Kad tai siektina ir lygiavertė alternatyva vyro ir moters šeimai, nes lygiai saugoma valstybės.

▶ Prostitucija, narkomanija ir kitokios tiesiogiai aplinkiniams žalos nedarančios veiklos taip pat faktiškai egzistuoja, bet vien dėl to jų neįteisiname

mes visi jau manome, kad taip ir turėtume gyventi? Kad žmonių sąjungos net neturėtų būti bandymai sukurti saugią aplinką sau ir vaikams visam gyvenimui. Tai klausimas

Galbūt ne visiems žinoma, kad įteisinus vienalytę partnerystę skirtumas tarp jos ir santuokos valstybės aktyse liktų tik simbolinis. Tik žodžio, sakramento ar „ri-

tualo“ skirtumas. Europos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje (2013 m. gruodžio 12 d. prejudicinis sprendimas byloje F.Hay vs. Credit Agricole) suformuota nuostata, kad, ES šalyje narėje įteisinus partnerystės institutą, jo saistomoms poroms valstybė privalėtų garantuoti visas tas pačias teises ir teises garantijas kaip ir susituokusioms poroms. Tuo užtikrinamas nediskriminavimas santuokos pagrindu. Paprasčiau kalbant, valstybė, kurioje įteisinama partnerystė, privalo ją teisiškai prilyginti santuokai. Sprendimas yra privalomas visoms ES narėms. Įteisinę partnerystę, iš santuokos paliksime tik simbolinį žodelį tiems, kam tas žodis asmeniškai dar reiškia kažkokią didesnę vertę, tvirtesnę sąjungą. Prieš valstybę vienalytė partnerystė ir vyro ir moters santuoka visoje ES privalo būti lygios.

Visa tai žinant, belieka spręsti, ar norime sulgyinti visas sugyvenimo formas. Esu tikras, kad įstatymo normos turi formuoti siektiną valstybėje laikomą elgesį, o ne žmonių elgesys nulemti įstatymo normas. Prostitucija, narkomanija ir kitokios tiesiogiai aplinkiniams žalos nedarančios veiklos taip pat faktiškai egzistuoja, bet vien dėl to jų neįteisiname. Yra dalykų, kuriuos valstybė draudžia ir turėtų drausti saugodama patį asmenį. Ne tik jo fizinę sveikatą, bet ir jo kaip asmens orumą nuo degradacijos.

Gyvenimas vien dėl nebūtinai kūniško malonumo praktikuojant homoseksualinius santykius yra vienas iš tokių faktų. Tokie žmonės egzistuoja, jie čia tarp mūsų. Bet valstybės aktyse prilyginti jų santykius prigimtinėi šeimai vien todėl, kad jie egzistuoja, būtų klaida. Ir tai pasakyti nėra neapykantos išraiška. Tai aiškios politinės pažiūros. Todėl pasisakau už santuokos būdu sudaromą vyro ir moters šeimą, skirtą ne vien maloniam gyvenimui kartu, bet ir gyvybei sukurti bei visavertiškai ugdyti. Jei dar suvokiame, koks gyvenimo būdas siektinas, leiskime valstybei jį saugoti.

Vilniaus universiteto planetariumas

2015 04 10 19:00

Bardai tarp žvaigždžių

Andrius Zalieska - Zala

„Naujų planetų beieškant“

Aurimas Driukas (gitarą), Vaida Skardžiuvienė (fleita)

Bilietus platina:

bilietai

NACIONALINIS BILJETŲ PLATINTOJAS

1588

Informacija | 2015 m. |
rezervacija | min.

Vilniaus Sparnais ir Reklamomis Gamtyba
WWW.VSRG.LT

Mercedes-Benz

Su „Laisvalaikio“ kortele
20%
nuolaida 2 bilietams

MONUMENTO LUKIŠKIŲ AIKŠTĖJE KLAUSIMU

Juozas BURNEIKA
Skulptorius, Redkolegijos svečias

Skulptūriniu žanru imantis spręsti visuomeniškai reikšmingą temą yra svarbu sėkmingai pasirinkti vaizdavimo priemones, turinį. Yra klausimai, kurie keblūs net ir vadinamiesiems specialistams. Štai Lukiškių aikštės, arba Laisvės kovų įamžinimo monumentas. Tema ne nauja, keletą metų svarstyta, bet pati savaime yra probleminė. Nesėkmės įrodo tiek organizacinius, tiek kūrybinius trūkumus. Neužmirština, kad Tauta svirstomu istoriniu periodu buvo likusi našlaitė, be Vyriausybės, be vadovavimo.

Laimėjusio pirmąją vietą konkurse projekto negalima net monumentu vadinti - jis absoliučiai nemonumentalus, netektoniškas. Tokia ar panaši skulptūrinė trimatė forma turi tvirtai stovėti ant žemės arba kitaip išreikšti stabilumą, „išlaikyti“ save vizualiai ir konstruktyviai. Komisijos narių nuomonės turi būti reiškiamos motyvuotai ir aiškiai, be „universalių abstraktybių“. Tokiai temai, privalančiai išreikšti begalines fizines ir dvasines kančias, visuotinę Tautos skausmą, šiuo atveju neabejotinai dera visuotinai suprantami simboliai. Pasiiekti „visuotinumą“ panašiais klausimais vargu ar įmanoma, bet „objektas“ privalo veikti už save. Sveikintina, kad įsikišus visuomenei Kultūros ministerija paprotinta, o projekto eiga sustabdyta. Girtinas VU studentas Marius Karčiauskas (R 2014-01-31), šia tema, sakyčiau, paskelbęs rimtesnę studiją. Delsimas arba tariamas neįgalumas šiuo klausimu yra tik iš dalies pateisinamas.

Kur čia neįgalumo šaknys? Ruošiantis panašiam konkursui, jo nuostatai turi būti rengiami ne kokio antraeilio klerko. Turi būti numatyti organizaciniai, finansiniai ir itin svarbūs kūrybos tikslo klausimai. Itin svarbi čia vertintojų-ekspertų sudėtis, jų mąstymo giluma ir akiračio plotis. Svarbu ekspertų reiklumas, ypač sau. Šalia tiesioginių kūrėjų čia geidautini visuomenėje ger-

Stasio Žumblo nuotr.

biami humanitarai, filosofai. Konkursiniai kūriniai turi būti viešai aptariami, svarios nuomonės publikuojamos. Čia skuba (kokie nors sovietiniu pavyzdžiu numatomi terminai) jokia būdu netoleruotina.

Svarbiausia, žinoma, kūrybos problema. Ji priklauso nuo istorinio patyrimo, istorinės ir kultūrinės brandos, nepriklausomybės, specialių kūrybinių tradicijų, kurias brandina laikas, nuo Mokyklos plačiąja prasme. Viso to, galima sakyti, neturėjome. Dabartinis skulptūrą studijuojantis studentas apie monumentiką nieko negirdi. Tenka vadovautis savo talentu, kuris kartais nuveda klystkeliais.

***

Autorius drįsta siūlyti savo skulptūrinį variantą sąlyginu pavadinimu „Auka“, kuris, regis, atitinka ir net išsemia temos turinį.

Baigiantis Antrajam pasauliniam karui Lietuvoje ramybės nebuvo. Atnaujinta okupacija veikė prievarta ir represijomis. Tą ypač jautė kaimas - trėmimai, jaunų vyrų mobilizacija frontui, kiti prievartiniai neteisėti valdžios veiksmai krašte kėlė nuolatinę įtampą. Aplinkoje buvo daugybė paliktų ginklų, karinės atributikos, ekipuotės. Tautoje, likusioje be vadovybės, pasipriešinimo, savimonės tikslin-gai puoselėtas jausmas buvo sti-

prus. Dauguma vyrų buvo kariškai parengti, sukarinta daugatūkstantinė Šaulių sąjunga, represuojama karininkija; jie visi degė troškimu pasireikšti. Organiskai prasidėję koviniai veiksmai išsiplėtė, subrendo neriboto masto ir pasekmių partizaniniu karu, vykdavo net poziciniai mūšiai. Partizanų vadai 1949 m. paskelbė Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio deklaraciją. Pasiuokojimas laisvės idėjai, visuotinė priešara okupantui tapo atkaklios, žūtbutinės kovos vėliava.

Partizaninis karas Lietuvoje sukėlė neribotus okupacinės valdžios ir vietinių kolaborantų (LKP, okupantų pakalikų „stri-

by“) veiksmus. Vyko ilgalaikis žymios Tautos dalies terorizavimas nesiskaitant su priemonėmis: kankinimais, brolių žudikomis dramatiškais išdavystėmis, beribe klasta, artimųjų kalinimu, tremtimis. Ryškėjo gresiantis Tautos supriešinimas. Žuvusiųjų (tiek vyrų, tiek moterų) kūnai buvo visai niokejami, aukas eksponuojant visuomenėje buvo skleidžiama baimė ir beviltiškumas. Ilgalai-kė, desperatiška kova truko beveik dešimtmetį, o žuvusiųjų skaičiuojama dešimtimis tūkstančių.

Taip užsitęsęs partizaninis karas, jo mobilizuojantis beviltiškumas, toks gausus žuvusiųjų skaičius yra ryškus Tautos pasi-uokojimas laisvės idėjai, istorijoje amžiams paliekantis neužmirštamą pėdsaką.

Partizaninio karo Lietuvoje paskatos, idėjiniai / dvasiniai pagrindai, jų moralinis tyrumas yra sektinas pavyzdys kai kuriems mūsų politikams. Tai nenykstantis priekaištas dabarties pasaulio neryžtingiems autoritetams.

Partizano desperatiška, pasi-uokojanti žūtis tampa daugelio tūkstančių, kovojusių ir kovoje atidavusių gyvybę, simboliu. Tai kartu ir **Nežinomojo kareivio atminimas.**

„Neverk, smūtkeli*, nesielvar-tauki,

Nes mirštu aš už savo šalį ir už tave, smūtkeli.“

Temos skulptūrinė išraiška yra realistine, visuomenėje suvokiama ir priimtina traktuote vaizduojamas gyvybę aukojantis partizanas - jo palaikai su lietuviškais kariniais elementais. Palaikai išaukštinti, pakylėti ant stilizuoto granito segmentais kryžiaus (sąsajos su Nukryžiuotuoju).

Skulptūrinė kompozicija yra centre nuosekliai kylančios (gal ažuolų?) giraitės, ekspozicijoje prieš Genocido centrą Vilniuje, Lukiškių aikštėje (sąsajos su šventgire). Giria partizanams tapo jiems veikti esmingai talkinančia ir lengvinančia erdve.

Skulptūra išlieta iš bronzos, h - apie 3 m.

* *Smuta (slaviškas skolinys) - liūdesys, sielvartas.*

R UAB „RESPUBLIKOS“ SPAUSTUVĖ

- laikraštinė spauda
- insertavimas
- platinimas
- geros kainos
- lanksti nuolaidų sistema

M.Sleževičiaus g. 7, Vilnius, el.p. spaustuve@respublika.net. Tel. (85) 270 2725

Bus ar nebus paminklas J. Basanavičiui

Garbės reikalas būtų Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui nukaldinti paminklą Tautos žadintojui Jonui Basanavičiui. Tačiau architektas Augis Gučas kategoriškas: 2018 metais Vilniuje Tautos namų nebus, Lukiškių aikštės pertvaros nebus, J. Basanavičiaus paminklo nebus.

„Kad daug neišgąsdinčiau, paaiškinsiu viską iš eilės, - kalbėjo architektas konferencijoje Lietuvos valstybingumo įamžinimo tema, kurią organizavo Lietuvos kultūros politikos institutas, - iš to, kaip vyksta konkursai, kaip mes dirbame, kaip diskutuojame, kaip ieškome paminklui vietos, ir kokie būna rezultatai, matome, kad laiko būtų per mažai. Antra vertus, neturėtume dėl pastarojo objekto išgyventi - vis dėlto J. Basanavičius turi net tris paminklus Vilniuje: antkapį Rasų kapinėse, kur einame pagerbti jo atminimo, gipsinį biustą Katedros piliastrų nišoje (skulptorius R. Jakimavičius), deja, nepabaigtą, jo statulėlę Filharmonijos vestibulyje, ši stovi labai nevykusioje vietoje ir užtat beveik nepasitebima... Pirmas rūpestis - pabaigti tai, ko nepadarėme, o ne puldinti prie naujų dalykų, senus numetus.“

Premjero patarėjas, valstybės atkūrimo šimtmečio minėjimo programos kuratorius Vilius Kavaliauskas kur kas optimistiškesnis: be paminklo broliams Vileišiams, kuris sumanytas ir kuriamas privačia iniciatyva bei privačiomis lėšomis ir kuriam jis linkėtų iki galo likti piliečių projektu, jau kitąmet planuojama pastatyti nedidelį paminklą prezidentui Antanui Smetonai. Jau ir vieta jam yra numatyta - Odminių skveras netoli Katedros, iš kur dėl rekonstrukcijos išgabentas Boriso Dauguviečio biustas (aut. R. Jakimavičius), nežinia kur esantis iki šiol. Tačiau svarbiausiu paminklu jis įvardijo būtent paminklą Tautos patriarchui J. Basanavičiui, dėl kurio kol kas neap-

Architektų sąjungos nuotr.

► **Dar klausimas, ar Rapolo Jakimavičiaus skulptūrėlė bus panaudota kuriant paminklą Jonui Basanavičiui**

sispręsta: ar skelbti konkursą, ar pasinaudoti palikimu (R. Jakimavičiaus skulptūrėlė, suteikiant jai atitinkamą mastelį); dėl vietos, matyt, irgi bus diskusijų. Vieni siūlo jį statyti Nepriklausomybės aikštėje, kiti ant Tauro kalno Vilniuje, tretį K. Sirvydo skverelyje prieš Signatarų namus... 2010 metais svarstant vietos parinkimą J. Basanavičiaus paminklu pasirinktai R. Jakimavičiaus išdidintai kopijai, Vilniaus architektūros - urbanistikos ekspertų taryboje buvo minima ir erdvė J. Basanavičiaus gatvėje priešais Rusų dramos teatrą.

Minėjimo programos projekte

numatyta įamžinti ir kitų Vasario 16-osios signatarų atminimą: Petriui Klimui Kalvarijoje, Steponui Kairiui Utenoje, Jokūbui Šernui Biržuose ir kt., - iš viso apie 20 paminklų, biustų, paminklinių lentų. O prezidento institucijos šimtmečiui 1919 metais svajojama apie A. Smetonos paminklą jo gimtojoje Ukmergėje.

V. Kavaliausko manymu, nerealu tikėtis Tautos namų, kuriems rastis reikėtų kelių šimtų milijonų, kurių Lietuva neturi iš kur imti, bet jis viliasi, kad valstybės atkūrimo šimtmečiui tiek Nacionalinio stadiono Šeškinėje, tiek Naciona-

linio kongresų centro (Sporto rūmai) projektai bus įgyvendinti, bus baigta Valdovų rūmų statyba ir galų gale Antano Gudaičio dailės galerija taps tikrove.

Gegužę turėtų būti suformuota premjero vadovaujama minėjimo programos koordinavimo komisija, turinti teisę pakoreguoti ar patikslinti jos turinį. Viena iš įdomių ir nedaug kainuojančių idėjų nuskambėjo minėtoje konferencijoje profesorius etnologo Liberto Klimkos kalboje. „Kitados įvažiavimas į istorinę mūsų sostinę buvo paženklintas Vyčių puoštais 6 metrų aukščio stulpais, - priminė jis, - miesto vartai stovėjo Antakalnyje į Liepkalnio gatvę, tokie pat stovėjo ir Didžiosios Pohuliankos pradžioje, kur prasidėdavo mūsų kelias į Vakarų, į Karaliaučius, į Rygą, į Trakus... Pokariu, mano jaunystės metais vilniečiai dar minėjo juos nurodydami kryptį: na, ten prie „baltųjų stulpų“... Kiek juose istorijos ženklų yra įsispaudę: ten buvo pasitiktas Napoleonas, ten vyko 1831 metų sukilimo kovos... Apie 1952-uosius platinant gatvę jie buvo nugriauti. Tas ženklas, kad čia prasideda sostinė, man atrodo, labai prasmingas ir jeigu imtume ir įtrauktume į šimtmečio programą stulpų atstatymą, tai šis projektas labai pigus, gal tik Vytis išlieti kainuotų kiek brangiau... Jeigu jie trukdytų eismui, galėtume nors vieną jų turėti. Sostinės įvaizdžiui, manau, jis tikrai daug pridėtų. Ikonografinės medžiagos yra pakankamai, o statymo idėja vilniečių būtų priimta pozityviai, kaip istorinės tiesos atkūrimas“.

Apie 100 mokslinių tyrimų, jų sklaidos, leidybos, kultūros, švietimo ir kitų punktų įtraukta į minėjimo programos projektą; ji turėtų apimti visą Lietuvą. „Aš prisimenu tuos tris milijonus fejerverkams, kuriuos ne visi matė („Vilniaus - Europos kultūros sostinės“ atidaryme - *red. past.*), - sakė premjero padėjėjas V. Kavaliauskas, - ir nenoriu, kad ir šiuo atveju žmonės klaustų, kodėl jie turi su-

mokėti už Vilnių. Jie patys nori kažką turėti savo aplinkoje... Esu sumanęs 420 miestelių iškabinti atminimo lentas su savanorių vardais ir jau pradėjome tai daryti. 420 valsčių buvo pasiuntę savanorius kurti Lietuvos valstybės. Pagerbdami juos parodysime ryšį tarp žmogaus ir istorijos, kuris iš tiesų egzistuoja... Mūsų klaida, kad mes bandome daryti Lietuvą patrauklią užsieniečiams, mums reikia daryti tą valstybę patrauklią mūsų žmonėms, kad jie nevažiuotų niekur iš Lietuvos, kad ją kurtų ir turtintų“.

Perėjęs pagrindine Vilniaus gatve Gedimino prospektu, kol kas darytum vieną išvadą: jis skirtas užsieniečiams. Atidžiau joje pasižvalgęs profesorius L. Klimka pareiškė: „kuo artyn Seimo, tuo svetimžodžių gatvės iškabose daugiau, tuo jie iškalbingesni. O pasidairęs sostinėje valstybingumo simbolių, turėjo konstatuoti, kad, be Valdovų rūmų vėtrungių ir koklių, Vytį, „mūsų gražųjį herbą, unikalų herbą, - tiek jį sudėta vilčių, prasmių ir simbolių“, aptikęs tik trijose vietose: Aušros vartuose, Šv. Kotrynos bažnyčios plafone ir ant Vilnios tilto.“

„Mes nebetenkam savo miesto, - kalbėjo jis. - Tai šį tą sako apie mūsų miestelėnų psichologines nuostatas ir tapatybės savivoką. Ar iš viso mes turime miestiečių kartą, kuriai miestas būtų labai brangi savastis? Galima būtų su humoru į viską pažiūrėti, bet štai medinis namelis netoli Katedros aikštės, kuriame gyveno Žemaitė, - dabar jis vadinasi „Oldgreenhouse“. Ar įsivaizduojami tokie dalykai Paryžiuje, Berlyne? Kur mūsų orumas?“

2018 metais nepriklausomybės šimtmetį švęs tiek Latvija, tiek Estija, tačiau tik Lietuvos valstybingumo pradžia siekia gilius XIII amžiaus laikus. Artėjančių datų turėtume suvokti ne tik kaip didžiausią XX amžiaus iškovojimą, bet ir kaip istorinį tarpsnį Tautos valstybingumo tęstinume.

Danutė ŠEPETYTĖ

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NARIAMS

Laukiame Tautos atminties įstatymo

Sveikiname Lietuvos Respublikos Seimo pastangas suteikti sistemingumą iki šiol labai chaotiškai vykdomai Lietuvos istorinės atminties politikai. Seime svarstomas Tautos istorinės atminties įstatymas gal ir nėra tobulas bei neišsprendžia visų su istorinės atminties politika susijusių problemų, bet yra rimtas žingsnis šia linkme. Žingsnis, kurio seniai reikėjo, nes Lietuvos valstybė buvo neleistinai apleidusi šią svarbią valstybės gyvenimo sritį. Juk istorinė atmintis yra tai, kas žmones daro Tauta ir pilietine bendrija, skatina kurti ir ginti savo valstybę, su ja tapatintis.

Iki šiol galiojantis Atmintinų dienų įstatymas, kurį turėtų pakeisti Tautos atminties įstatymas, nėra iš tolo negali pridengti šios politikos spragų. Geriausiu atveju jis rodo Seimo pastangas išskirti svar-

besnes Lietuvos istorijos datas, bet niekaip nepareigoja Valstybės nors minimaliai pasirūpinti, kad tos atmintinos dienos būtų iš tiesų prisimenamos.

Kad valstybės įsipareigojimas puoselėti istorinę atmintį nebūtų vien tušti žodžiai ar tik fragmentiškai bei atsitiktinai valstybės dėmesio sulaukianti veikla, labai svarbus ir sveikintinas sprendimas yra Tautos istorinės atminties įstatymo numatytas už šią politiką atsakingos institucijos sukūrimas. Tautos istorinės atminties taryba, kurioje būtų atstovaujami mokslininkai, visuomenininkai ir valstybės pareigūnai, pagaliau būtų atsakinga už darbą, kurio niekas iki šiol sistemingai nedirbo, - svarstyti Tautos istorinės atminties įamžinimo kryptis, atmintinų metų minėjimo programų metmenis, koordinuoti Tautos istorinės atminties įamžinimo kryptis ir atmintinų metų minėjimo programų įgyvendini-

mą, teiktų išvadas ir pasiūlymus Seimui ir Vyriausybei Tautos istorinės atminties klausimais.

Suprantame, kad iki šiol šioje srityje vyravęs chaosas, kai politiškai istorinę atmintį bandė puoselėti atskirų atsitiktinių iniciatyvų pagrindu, atskiroms progoms kurdami vienkartinės komisijas, formuojamas aiškiau neapibrėžtais principais, daug kam galėjo būti patogu. Patogu visų pirma tiems, kurie įtaką Lietuvos istorinei politikai mėgino daryti asmeninių pažinčių ar asmeninės įtakos pagrindu, taip pat tokiu pat būdu gauti finansavimą savo abejotinos vertės projektams. Tačiau tokia chaotiška situacija yra terpė ne demokratijai ir pliuralizmui, o korupcijai ir neskaidriems sprendimams. Metas tam padaryti galą, todėl raginame Seimą neatidėlioti Tautos istorinės atminties įstatymo priėmimo.

Kartu stebimės grupės istorikų dėl šio įstatymo skleidžiama dezin-

formacija apie tariamai juo sudaromas sąlygas „cenzūrai“, tariamą norą paneigti „atminčių įvairovę ir dialogą“. Visos istorikų akademinės bendruomenės vardu tokią poziciją viešai paskelbė nacionalinio istorikų komiteto nariai nepagrįstai leido sau kalbėti visų Lietuvos istorikų vardu ir Tautos istorinės atminties įstatymo klausimu tikrai neatstovaujauja Lietuvos istorikų daugumos pozicijai, nors klaidinančiai prisirišę tokį vaidmenį.

Tokiuose pareiškimuose įžvelgiame ne daugiau, kaip tik norą „atminčių įvairovę“ tariamai padidinti, eliminuojant iš jos valstybinį matmenį, visai Tautai svarbias istorines gaires reliatyvistiškai prilyginant tokioms „istorinėms atmintims“, kurios neigia pačius Lietuvos valstybės pagrindus. Tokioje plotmėje nebelieka skirtumo tarp, pavyzdžiui, valstybės reikiamos pagarbos Sausio 13-osios aukoms ir marginalinių pareiškimų, kad

„savi šaudė į savus“, tarp Vasario 16-osios minėjimo ir pareiškimų, kad Lietuvos Respublikos atkūrimas buvęs „klaida“, tarp okupacijų aukų atminimo ir okupacijų neigimo. Priėmus tokią logiką, Valstybė turėtų išvis nusišalinti nuo istorinės politikos formavimo, net to, kas buvo fragmentiškai daroma iki šiol.

Valstybinė istorinės atminties politika nereiškia cenzūros, t.y. draudimo reikšti kitokią, nei valstybės lygmeniu pripažįstama, nuomonę. Juo labiau tai neturi nieko bendro su istorikų mokslinių tyrimų ar diskusijų ribojimu. Tačiau ji neleidžia tik pavieniams asmenims ar nedidelėms jų grupelėms svarbių „istorinių atminčių“ jūroje ištirpdyti to, kas yra tikrai svarbu Tautai ir Valstybei.

Kreipimąsi parengė prof. dr. Arūnas GUMULIAUSKAS, pasirašė 28 žymūs visuomenės veikėjai

Kotryna ŽALĖNAITĖ
Advokatė, Redkolegijos viešnia

Tik ką paminėjome Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 25-mečį. Ir kaip mums sekasi kurti savo teisinę demokratine valstybę? Pagrindiniai demokratinės valstybės elementai: Tautos atstovybės - Seimo politinė valia ir Seimo parlamentinė, tai yra visuomenės, kontrolė.

Bet ar susimąstėme, kad mūsų demokratinėje teisinėje valstybėje dažną kartą nelieka teisingumo vykdymo mechanizmo. Ne kartą generaliniam prokurorui ir kitiems aukštiesiems prokuratūros pareigūnams pavykdavo išvengti atsakomybės, prisidengus neva ikiteisminio tyrimo slaptumu. Apie tai ne kartą buvo pasisakyta spaudoje.

Savaime suprantama, kad prokuroro nepriklausomumas organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant yra konstitucinė vertybė, tačiau tai nereiškia, kad prokuroras gali vykdyti teisingumą.

Tuomet kyla natūralus klausimas, ar tikrai nėra valstybinės svarbos klausimas generalinio prokuroro Dariaus Valio ir jo pavaduotojo Dariaus Raulušaičio atsakymas vykdyti galutinius ir neskundžiamus teismų sprendimus?

Ar tikrai normali padėtis valstybėje, kai Lietuvos Respublikos Prezidento institucijos funkcijas prisiima sau Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija apie tai nurodydama oficialiame rašte pareiškėjams?

2015 01 05 Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos rašte Nr. (1D-5472)-2D-58 nurodoma, kad „Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija yra valstybės institucija, padedanti Lietuvos Respublikos Prezidentui įgyvendinti jo funkcijas. Siekiant įgyvendinti šį Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos uždavinį, struktūriniam kanceliarijos padalinii - Asmenų aptarnavimo skyriui - yra pavesta organizuoti asmenų aptarnavimą bei jų prašymų ir skundų, skirtų Lietuvos Respublikos Prezidentui, nagrinėjimą.“

Kadangi Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija taip padeda įgyvendinti Prezidento funkcijas, kad Prezidentė nėra net informuojama apie generalinio prokuroro, kurį skiria ir atleidžia ne kanceliarija, bet Lietuvos Respublikos Prezidentė, atsakymą vykdyti galutinius ir neskundžiamus teismo sprendimus, o Lietuvos Respublikos Prezidento institucija pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją nevykdo parlamentinės kontrolės funkcijų, bet atvirkščiai - Lietuvos Respublikos Prezidento institucija pati yra Lietuvos Respublikos Seimo parlamentinės kontrolės objektas, būtina kuo skubiau pakeisti Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 12 straipsnio 1 dalies nuostatą. Tai yra pakeisti dabar galiojančią nuostatą į: „inicijuoti tyrimą dėl generalinio pro-

kuroro padarytos nusikalstamos veikos gali tik Lietuvos Respublikos Seimo narys arba Seimo narių grupė, Seimo sutikimu nušalinus jį nuo pareigų“. Pažymėtina, kad dar 2012 06 13 LR Seimo valdybos sprendimu buvo sudaryta darbo grupė dėl LR Konstitucijos 118 str. ir kitų su šiuo straipsniu susijusių teisės aktų pataisoms parengti, siekiant pakeisti generalinio prokuroro skyrimo tvarką.

Kokių veiksmų esant šiai situacijai ėmėsi Seimas? Pasvarstykime kartu. Mano supratimu, teisinės valstybės esmė - teisingumas. Tik žinodamas, kad jo pažeistos teisės bus ginamos nepriklausomų teismų, pilietis gali jaustis saugus valstybėje.

Mes, piliečiai, delegavome savo atstovus į Seimą, kad jie atstovautų mūsų interesams ir gintų mus nuo bet kokių neteisėtų kėsinimųsi pačiu aukščiausiu lygiu. Teisinės valstybės teisinių principų lygiu. Vadinasi, mums, valstybės piliečiams, ir spręsti, kas yra valstybinės svarbos klausimas. Savo sprendimo teisės mes niekam neperdavėm nei kanceliarijoms, nei patarėjams, nei padėjėjams, nei partijoms. Todėl, manau, atėjo metas paklausti, kaip mūsų teisėms atstovauja Seimo nariai. Tai yra kaip jie vykdo parlamentinę kontrolę.

Aukščiausi teisingumo kriterijai suvokiami ir prieinami visiems žmonėms. Todėl teisinės žinios nepriskiriamos specialioms žinioms. Kiekvienas sąžiningas, išsilavinęs ir intelektualus asmuo, išstudijavęs faktus ir teisinę informaciją atitinkamu klausimu, tikrai suvoks ir sugebės įvertinti reikalo esmę.

Teisinėje valstybėje nelikus teisingumo vykdymo mechanizmo, akivaizdu, kad tokia situacija yra neabejotinai valstybinės svarbos klausimas, atitinkantis LR Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 2 straipsnio nuostatas. Akivaizdu, kad Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 12 straipsnio 1 dalies nuostata, jog **inicijuoti tyrimą generaliniam prokurorui gali tik Lietuvos Respublikos Prezidentas, Seimo sutikimu nušalinęs jį nuo pareigų**, realiai neveikia. Lietuvos Respublikos Prezidentė net neturi jokių realių galimybių įvykdyti Prokuratūros įstatymo 12 straipsnio 1 dalies nuostatą, nes nėra net supažindinama su dokumentais, patvirtinančiais generalinio prokuroro ir jo pavaduotojo Dariaus Raulušaičio atsakymą vykdyti galutinius ir neskundžiamus teismų sprendimus bei netraukiant atsakomybės jiems pavaldžių prokurorų.

Generaliniam prokurorui atsakius patraukti atsakomybės jam pavaldžius prokurorus, o Lietuvos Respublikos Prezidentei atsakius pradėti tyrimą generalinio prokuroro ir jo pavaduotojo Dariaus Raulušaičio atžvilgiu dėl atsakymo vykdyti galutinius ir neskundžiamus teismo sprendimus, teisinėje valstybėje neliko teisinio mechanizmo, kaip įvykdyti teisingumą, tai yra akivaizdžiai pažeidžiamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnis, ir teismai negali vykdyti teisingumo šioje situacijoje, tai yra pasisakyti dėl konkrečių prokurorų, taip pat ir dėl generalinio

prokuroro bei generalinio prokuroro pavaduotojo Dariaus Raulušaičio kaltės ar nekaltumo nevykdant galutinių ir neskundžiamų teismo sprendimų.

Laikraščio „Respublika“ 2012 09 27 straipsnyje „Seimas visiškai nulis“ rašoma, kad „Generalinis prokuroras Darius Valys vakar ignoravo Seimo Antikorupcijos komisijos reikalavimą uždarame posėdyje pateikti informaciją, kurioms rezonansinėms byloms gresia senatis, tyrimai vilkinami. Tokio antausio Parlamento istorijoje dar nebuvo. Parlamentarai, nusprendę, kad D.Valys demonstruoja nepagarbą šalies parlamentarizmui, nusprendė Seimo posėdžių salėje išklausti išsamią generalinio prokuroro atsakaitą. Išklausk, jei D.Valys sutiks atsiskaityti.“ Teisiniai šios problemos aspektai plačiau aptarti straipsnyje „Teisinės valstybės grimasos“ („Respublika“, 2014 m. kovo 7 d.). Kaip teisėtai ir pagrįstai klausia Seimo narys Gintaras Songaila („Lietuvos žinios“, 2012 04 13, „Misija neįmanoma: permainingos prokuratūroje“), „O kas patiems prokurorams gali pradėti ikiteisminį tyrimą, jei jie atlieka nusikalstamus veiksmus? Ar šiandieninėje sistemoje yra garantijų, kad bus užkirstas kelias nusikaltimui pačioje prokuratūroje?“. Kaip paaiškėjo iš situacijos, Lietu-

kuratūra tapo ne tik neva nepriklausoma, bet realiai ir niekam neatskaitinga už savo darbą. To negali būti.“

Kaip teigia Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras, vienas iš LR Konstitucijos kūrėjų Liudvikas N.Rasimas („Bernardinai.lt“, 2013 m.), „Niekas negali trukdyti parlamentiniam tyrimui“, „Politinė mintis apie susivienijusių žmonių, vadinamų Tauta, suverenias galias, pasireiškiančias per demokratiškai išrinktus savo atstovus, - tikrinti, sužinoti ar leidžiant įstatymus paveikti bet ką, kas kėsinasi į šias suvereno teises, ir taip kontroliuoti bet kokių institucijų veiksmus, - yra tokia pat reikšminga žmonijai, kaip teoriniai samprotavimai ir technologiniai atradimai, dažniausiai atsirandantieji iš skirtingų minčių apie tą patį daiktą. ...Seimo nario, kaip Tautos atstovo, vykdančio 3 aukščiausią suverenią galią (LR Konstitucijos 4 str.), galių Konstitucija neriboja ir negali riboti, nes suverenitetas ir iš jo išplaukiančios galios yra ne tik tai, kas jau sukurta, bet ir tai, kas dar bus, kas turi būti sukurta - t.y. aukščiau esančių įstatymų. Štai tokios būtų teorinės, Konstitucija paremtos prielaidos parlamentinei kontrolei, kurią suprantaime kaip galimybę kiekvienam Seimo nariui žinoti viską, kas vyksta valstybėje.“

► Generaliniam prokurorui atsakius patraukti atsakomybės jam pavaldžius prokurorus, o Prezidentei atsakius pradėti tyrimą, teisinėje valstybėje neliko teisinio mechanizmo, kaip įvykdyti teisingumą

vos Respublikoje nėra institucijos, kuri galėtų pradėti tyrimą generaliniam prokurorui ir jo pavaduotojui Dariui Raulušaičiui, atsakantiems vykdyti galutinius ir neskundžiamus teismų sprendimus.

Tokiu būdu Konstitucijos leidėjas negali taikstyti su tokia situacija, kuri, akivaizdu, yra neabejotinai valstybinės svarbos klausimas, atitinkantis LR Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 2 straipsnio nuostatas. Juo labiau kad tame pačiame „Lietuvos žinių“ 2012 04 13 straipsnyje „Misija neįmanoma: permainingos prokuratūroje“ buvęs Generalinės prokuratūros Tardymo departamento ypač svarbių bylų tardytojas Kęstutis Milkeraitis nurodo: „Įsanaizavę prokuratūros darbą, matytume, kad jokios prokuratūros nėra. Dėl to disidentai ir siūlo prezidentei dekretu sudaryti visuomeninę komisiją, kuri imtų tirti, kaip dirba prokuratūra ir kokios ten esminės, giluminės bėdos. Taip pat reiktų peržiūrėti ir prokuratūros bylas. Ne tas, kurios dabar tiriamos, bet jau pabaigtas. Įvertinti visų dvidešimties metų veiklą, kai žingsnis po žingsnio pro-

Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 4 str. 1 d. 5 p. nustato, kad komisija turi teisę įstatymų nustatyta tvarka susipažinti su Generalinės prokuratūros ar ikiteisminio tyrimo įstaigos žinioje esančia baudžiamąja byla ar kita medžiaga, dokumentais. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarime dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 4 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 1 dalies 1, 2, 3 ir 5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, konstatuojama, kad jeigu Seimo laikinoji tyrimo komisija gautų informacijos ar dokumentus tik iš Vyriausybės bei kitų valstybės institucijų, kurias sudaro ir išrenka Seimas, nebūtų galima atlikti visapusiško ir objektyvaus tyrimo. **Būtent Seimas turi teisę sukurti tokias struktūras ir tvarką, kad Tautos atstovybė visada galėtų efektyviai ir nepertraukiamai atstovauti Tautai, t.y. įgyvendinti aukščiausią suverenią Tautos galią. Tik Seimas yra Tautos atstovybė ir turi pareigą konstitu-**

ciškai vykdyti bet kokių pareigūnų veiklos viešą kontrolę.

Manau, šiandien Lietuvos Respublikos Seimas, kaip Generalinės prokuratūros parlamentinę kontrolę vykdanči institucija, neturi jokių duomenų, kiek valstybėje yra priimta galutinių ir neskundžiamų teismo sprendimų baudžiamosiose bylose, kuriose ikiteisminiai tyrimai buvo nutraukti arba teismai grąžino ikiteisminio tyrimo medžiagą prokurorui, įpareigodami jį nutraukti arba pradėti ikiteisminį tyrimą, tačiau prokurorai atsakė vykdyti galutinius ir neskundžiamus teismų sprendimus ir už tai nebuvo traukiami atsakomybėn.

Todėl kviečiu nukentėjusius nuo tokių prokurorų ir kitų ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmų piliečius atsiliepti, paviešinti šiuos atvejus per spaudą ir informuoti Lietuvos Respublikos Seimo pirminkę, Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetą, kad Lietuvos Respublikos Seimo statuto nustatyta tvarka būtų sudaryta Lietuvos Respublikos Seimo laikinoji tyrimo komisija **ištirti Generalinės prokuratūros veiklą ne mažiau nei laikotarpiu nuo generalinio prokuroro Dariaus Valio paskyrimo eiti šias pareigas, kaip generalinis prokuroras Darius Valys, jo pavaduotojas Darius Raulušaitis ir jiems pavaldžius prokurorai vykdė galutinius ir neskundžiamus teismų sprendimus, kuriais yra nutraukti ikiteisminiai tyrimai arba galutiniai ir neskundžiamais teismų sprendimais ikiteisminio tyrimo medžiaga buvo grąžinama prokurorams įpareigojant juos nutraukti arba pradėti ikiteisminius tyrimus, taip pat ištirti, kaip generalinis prokuroras Darius Valys ir jo pavaduotojas Darius Raulušaitis kontroliuoja jiems pavaldžių prokurorų veiklą atliekant ikiteisminius tyrimus rezonansinėse bylose pagal Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitete bei Seimo Antikorupcijos komisijoje esančią medžiagą, piliečių skundus ir t.t. Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo ribose.**

Protestantų teologas Šveiceris jau prieš šimtą metų labai taikliai apibūdino padėtį, kurioje atsidūrė šiandieninė visuomenė: „Kadangi išplėtotos organizacijos visuomenė įgijo iki šiol neregėtą galią Žmogui, jo priklausomybė nuo visuomenės pasiekė tokį mastą, jog jis beveik nustojo gyventi savo dvasinį gyvenimą... Taigi mes įžengėme į naujus viduramžius. Bendru valios aktu mąstymo laisvė buvo pašalinta iš apyvartos, nes daugelis atsisakė mąstyti kaip laisvi individai ir yra vadovaujami kolektyvo, kuriam priklauso... Paaukoję mąstymo nepriklausomybę mes praradome - kitaip ir negalėjo būti - **tikėjimą tiesa**. Mūsų intelektualinis ir emocinis gyvenimas yra pakrikęs. Perdėtą visuomeninio mūsų gyvenimo organizavimą apvainikuoja organizuotas nemąstymas“.

Taigi jau prieš šimtą metų buvo konstatuota, kad žmogaus esmė miršta. Dvasiškai mirę žmonės nepajėgūs kurti savo valstybės ateities.